

DE FEITEN

Het middeleeuwse geschrift dat onder deze titel bekend is en de vroegste geschiedenis van de abdij Kloosterrade of Rolduc (1104-1157) bevat, wordt tegenwoordig bewaard in het Rijksarchief in Limburg te Maastricht, als nr. 1187 van de archiefinventaris des abdij. Het is enerzijds een hagiografie en anderzijds een kroniek. Dit originele handschrift draagt geen titel. Maar tegen het einde van de 17^e eeuw gebruikte Nicolaas Heyendal, kanunnik en geschiedschrijver der abdij, de oude tekst als het begin van zijn *Annales monasterii Rodensis* (1140-1700). En sinds het midden van de vorige eeuw wordt ook het oude perkamenten handschrift aangeduid als *Annales Rodenses*.

De Rolducse koorheren hebben het oude handschrift met zorg omgeven, zij spraken met duidelijke trots over het kostbare bezit, hun '*vetusta manuscripta*' (oude handschrift). Na de opheffing van de abdij in 1796 geraakte het handschrift in vreemde handen en kwam tenslotte terecht in de Pruisische Staatsbibliotheek te Berlijn. Na de Tweede Wereldoorlog werd het manuscript als een soort culturele herstelbetaling aan

Nederland afgestaan en in het Rijksarchief te Maastricht gedeponeerde.

De geschiedenis van de abdij Kloosterrade is in het verleden het uitvoerigst bestudeert door de koorheer Nicolaas Heyendal, die van 1683 tot 1733 lid was van de Rolducse communiteit. Van Heyendals kloostergeschiedenis bezitten we twee handschriften. De huidige folia zijn een kopie van een kopie. Het is niet waarschijnlijk dat Heyendal, de achttiende eeuwse afschrijver, de originele bladen vóór zich had. Het eerste wordt bewaard in het Rijksarchief. Daarin heeft Heyendal in een duidelijk schrift de middeleeuwse Annales overgenomen met de aanvullingen en toelichtingen van zijn hand. Het tweede exemplaar van Heyendals werk berust in het archief van Rolduc. Het werd geheel door Heyendal zelf geschreven, in een groot, zeer verzorgd schrift. Het is een grote folioband, in leer gebonden en voorzien van een sierlijke goudopdruk op de rug en de later opgeplakte titel 'Annales Rodenses'.

De tegenwoordige toestand van de codex levert nog een paar moeilijkheden op bij het vaststellen van de juiste tekst. Het eerste perkamenten blad heeft in de loop der eeuwen geleden: het is ingescheurd, er zijn gaatjes in en op drie plaatsen

is er een flink gat, waardoor stukken tekst verloren zijn gegaan. Het laatste perkamenten blad fol.22 is aan de verso-zijde sterk vervuild en versleten, zodat delen van de tekst onleesbaar zijn. Tenslotte is op de tegenover elkaar liggende bladzijden 8v en 9r ooit zoveel inkt gemorst, dat het einde van de laatste zes regels op 8v en het begin van de laatste zeventien regels op 9r nauwelijks of niet te lezen zijn. Bovendien is er in de vorige eeuw nog met een chemisch middel aan gewerkt.

Toen Heyendal zijn eerste afschrift van de Annales maakte verkeerde de codex reeds in die gehavende toestand. Vooral bij de transcriptie van blad 9r plaatste Heyendal verschillende keren puntjes of trachtte aanvullingen te geven uit het zinsverband. In 1983 is door het Laboratorium voor museumtechnische Werkzaamheden te Amsterdam een poging ondernomen de betreffende folia langs fotografische weg leesbaar te maken. Verschillende belichtingstechnieken werden geprobeerd, maar alleen de fluorescentie door kortgolvlige Ultraviolet bereikte men resultaten. Daarmee kon niet alles ontcijferd worden, maar enkele conjectures kregen bevestiging, een enkele regel kon worden aangevuld.

*Louis Augustus / Vragen omtrent de tekst van de Annales Rodenses.
Publication de la Société Historique et Archéologique dans le
Limbourg. Deel 124, Maastricht (1988).*

Een gedeelte uit het beginverhaal van de Annales Rodenses:

In die dagen is graaf Adelbert van Saffenberg naar zijn kasteel te Rode gegaan, om daar als het ware door een beschikking van God de priester te ontmoeten, zoals de afloop later heeft bewezen. Deze graaf was van adellijk afkomst, maar al hoogbejaard; aan hem behoorde de parochie Kerkrade als vrij-eigengoed toe. Zijn vrouw heette Mathilde, die, naar men zei, Christus zeer toegewijd was en die haar reeds bejaarde man, terwijl zij zelf even oud was, een kind had geschonken. Deze zoon Adolf, hun eniggeborene, was hen dierbaarder dan goud en topaas, omdat hij hun enige erfgenaam was. De priester dan was inmiddels in de buurt van het kasteel Rode gekomen, ging naar de graaf en zette hem de redenen van zijn tocht uiteen met het verzoek hem te helpen. Deze stond hem toe overal in zijn gebied een plek te zoeken. De graaf immers wilde hem graag ter wille zijn, als de priester een plek vond die geschikt was voor zijn werk.

Nadat hij vervolgens overal de bossen rond de dalen en de beken had bekeken, omdat door hout en water de ligging van de woonplaats geschikter is, betrad hij een

vlak terrein, waarvan hij het uiterlijk herkende. Toen hij nog in Vlaanderen verbleef, had hij het zeer vaak in zijn dromen gezien. Om de plek heen stonden overal bomen en in het midden groeide weelderig groen; aan beide zijden werd zij door rijke bronnen besproeid alsof deze plek door de Heer voor Zijn dienaren was voorbestemd en voorbereid. Hij ging enige stappen naar voren tot de plaats waar nu de crypte en het priesterkoor zijn, hief zijn armen omhoog, zonk op zijn knieën en strekte zich met zijn hele lichaam op de grond uit, waarbij hij God vroom dankte omdat deze plek hem vroeger herhaaldelijk van Godswege in zijn dromen was getoond. Op hetzelfde moment klonk daar ook een onderaards gerinkel, als het geluid van klokjes. Zijn broers Thyemo en Walger, die zijn metgezellen waren op de tocht hierheen, verklaarden dat duidelijk gehoord te hebben. Dit was kennelijk een voorteken dat deze plek voor de dienst van God moest worden beschermd. En nadat hij de gesteldheid van de terreinen in de omgeving bekeken had – hout was daar ter plekke in voldoende mate, een riviertje dichtbij en stenen op niet al te grote afstand, terwijl er overal ploegbare grond in de buurt was – heeft hij de graaf gezegd dat hij een plek gevonden had die voor hem geschikt was om daar te wonen, als de graaf hem tenminste welwillend toegang tot dat terrein verleende. Omdat de plek echter dichtbij het kasteel lag (ongeveer 700 meter en nog dichterbij de ‘via publica’, de middeleeuwse landstraat van

Keulen naar Vlaanderen via Rode en Maastricht, die steeds meer door het opkomende handelsverkeer werd benut) en het rumoer daarvan schadelijk is voor een klooster, wilde de graaf dat hij een verderop gelegen plek zou kiezen, waar hij rustiger kon wonen, maar hij gaf er de voorkeur aan hier te blijven. Toen droeg de graaf hem die plek over om ze te bestemmen voor de dienst van God. En wat er lag tussen de twee bronnen en hun stromen, wees hij hem in zijn geheel toe, en wel van de weg in het westen tot aan het riviertje in het oosten alles wat er was aan bos, wei en akkers. Hij had immers hier in de buurt niet meer land waarop niemand zat, dat hij hem had kunnen geven; en zelf wilde de priester niet veel bezitten, omdat hij zich voorgenomen had in armoede te leven. En toen hem de grenzen van het gebied werden aangewezen, liet hij zich ook het terrein toewijzen dat gelegen is tussen het dal van het kasteeldorpje en de loop van een beekje, en wel vanaf het riviertje in het oosten tot midden in het bos, om plaats te hebben voor een molen. Korte tijd later bouwde hij daar ter plekke een molen op de oever van dat riviertje.

In het jaar van de menswording des Heren 1104 – het 47^e jaar van de regering van keizer Hendrik IV, het dertiende jaar van het episcopaat van Otbert, bisschop van Luik, het twaalfde jaar van de indictie – heeft de priester Ailbertus deze plek betreden en is daar als eerste met zijn twee broers gaan wonen, waarbij hij met eigen

handen alle werk verrichtte. De plek was immers onbebouwd en nooit door mensen bewoond. En nadat hij daar een kapel van hout had gebouwd, vierde hij er ook als eerste de mysteriën van het menselijk heil en wijdde de plek aan de dienst van God, terwijl de genade van de Heiland hem bij alles hielp.

L. Augustus & J.T.J. Tamar / Annales Rodenses. Kroniek van Kloosterrade. Rijksarchief Limburg, Maastricht (1995).

Ailbertus van Antoing was een kanunnik van de Vlaamse bisschopsstad Doornik aan de Schelde. Gegrepen door het tijdsideaal van de volkomen armoede was hij met zijn twee broers in oostelijke richting op stap gegaan om de plek van zijn dromen te vinden, waar hij God in armoede en met de arbeid van zijn handen kon dienen. Gewoonlijk beschouwt men hem als iemand die dit ideaal als kluizenaar wilde verwerkelijken. Maar Ailbertus heeft vanaf het begin niet de bedoeling gehad een ermitage, een kluistenarij, te stichten. Het lijkt meer op het voorbereiden van een agrarisch levende religieuze gemeenschap, die zich niet naar buiten zou afsluiten, maar voor behoeftigen en reizigers zou openstaan. De kleine gemeenschap groeide echter niet uit. Broer Walgerus ging op pelgrimstocht naar Jeruzalem. Ailbertus zelf vertrok in het tweede jaar voor een bezoek aan zijn geboortestreek en bleef zeven tot

acht maanden weg. Na zijn terugkeer in Rode nam het ideaal van een gemeenschap die God diende in gezamenlijk gebed en arbeid, concrete vormen. Hij wilde navolgen het 'apostolische leven', d.w.z. een leven in gemeenschap naar de norm der apostelen, zoals Augustinus dat in praktijk had gebracht.

Ailbertus vond het niet passend dat broeders en zusters in één gemeenschap samenwoonden en wenste de zusters elders te huisvesten. Toen hij tot het inzicht kwam dat zijn oorspronkelijke ideaal niet handhaven was, zegde hij Rode, na zeven jaar, in 1111 vaarwel en vestigde zich in de

eenzaamheid van een nieuwe kluis te Clairefontaine bij Vervins waar hij van een plaatselijke heer een groot stuk bos Thiérache ter beschikking kreeg. Daar vormde hij een nieuwe gemeenschap met een eremitische leefwijze.

Ailbertus is tijdens een reis die zijn stichting bij Rode als einddoel had, op 19 september 1122, te Sechtem in het Rijnland overleden.

Woensdag 7 augustus 1894 werden de botten van de Nicolaaskapel te Sechtem overgebracht naar Rolduc. In een feestelijke stoet werd de kist met het gebeente gedragen door vier priesterleraren onder de feestelijke klank der harmonieën van Rolduc en Kerkrade. Bij de abdijkerk stonden de internuntius en de bisschop op de stoet te wachten. De

sarcofaag werd op het priesterkoor boven de ingang van de crypte geplaatst en vervolgens naar de crypte verplaatst. Er werd in het atelier van Cuypers te Roermond een monumentale stenen sarcofaag vervaardigd. Geheel naar de wens van Ailbertus die in Rode begraven wilde worden.

Louis Augustus / De vroeg religieuze gemeenschap van Kloosterrade (Rolduc) en haar Consuetudines. Publication de la Société Historique et Archéologique dans le Limbourg. Deel 123, Maastricht (1987).

J.A.K. Haas / Kloosterrade. Stichting vrienden van het Rijksarchief in Limburg. Maastricht (1986).

HET VERHAAL

1.

Verveeld stond ik te kijken naar alsmaar dezelfde boeken in de rek Limburgensia van de kringloopwinkel in Sittard totdat mijn oog viel op een klein boekje. Het heette Annales Rodenses, kroniek van Kloosterrade door Augustus en Jamar. Ik keek naar de prijs en vond dat ik daarvoor wel EUR 2,50 wilde overhebben. Thuisgekomen begon ik met lezen. Een gehele wereld ging voor mij open. Augustus scheen nog meer gepubliceerd te hebben over deze Annales. Het was mooi weer en met jaargang 123, 1987 in de kop ging ik naar de